

# MOBILITZANT EL PODER DELS «SABERS»

Josep Xercavins i Valls\*

## Preludi

Havent tingut l'oportunitat d'assistir a la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior, CMES, organitzada per la UNESCO a París, del 5 al 9 d'octubre de 1998, no puc ni vull resistir la necessitat d'escriure, en calent, algunes de les moltíssimes idees que aquests dies han, si més no, passat pel meu cap.

No pretenc, això ja es farà i s'ha de fer per part de moltíssima gent, donar una visió exhaustiva, ni molt menys, del que ha estat, del que implica i del que implicarà aquesta conferència. Només deixaré anar els meus pensaments, resultats, òbviament, del que he llegit, del que he discutit, del que he sentit i del que he reflexionat, personalment, aquests dies.

Més que fer una lectura exhaustiva i aprofundida dels nombrosos documents de treball de la conferència, durant la setmana vaig aprofitar per rellegir els informes previs coneguts, popularment, com informe «Delors» i informe «Cuéllar», i per participar, tant activament com em va ser possible, en els debats de la conferència.

D'aquestes mateixes lectures i dels pòsits que et van quedant al voltant dels temes en què penses i treballes sovint en va sortir, en el seu moment, el document que, com a participant convidat a la conferència, hi vaig aportar, i que es recull a continuació d'aquest escrit. No donaré, per tant, més voltes a aquells temes que més em preocupaven abans de la conferència, perquè ja estan reflectits allà. A més

---

\* Professor coordinador de la Càtedra UNESCO en Tecnologia, Desenvolupament Sostenible, Desequilibris i Canvi Global.

a més, en aquest cas, devíem ser molts els que ja estàvem sinergitzant en aquells aspectes perquè han sortit clarament reflectits en la Declaració i el Marc d'Acció finals de la conferència, que també es publiquen, no podia ser d'altra manera, en aquest primer número d'aquesta nova revista.

### «Els sabers» o «els què»?

Un dels debats temàtics de la conferència va ser «Mobilitzant el poder de la cultura». En un extraordinari debat intel·lectual, que espero surti publicat en el context de les actes de la conferència, i que es el que em suscita el títol d'aquest article, vaig intervenir, i d'aquella intervenció en neix la textura de l'article, intentant justament, com intentava la intervenció, teixir els fils que es venien movent i entrecreuant aquells dies tan apassionants.

Em vaig preguntar i em pregunto: *Mobilitzar què, per a què, en quin context, com, ...?*

Els ponents es van esmerçar, entre moltes altres coses, a contextualitzar aprofundidament què entenien per cultura (agafant justament el gir que, sobre aquest concepte tant important però a l'hora voluble, va introduir la pròpia UNESCO —qui si no— durant la dècada dels vuitanta): La cosmovisió dels pobles i de les seves gentes com a societats; la consciència de ser, de reconeixes i de reconèixer els altres. La càrrega espiritual i intel·lectual del ser humà individu social. Una identitat que és i està en el centre del desenvolupament humà. El nexa intrageneracional.

En qualsevol d'aquests sentits quedava molt clar que no es podia parlar d'una Cultura (en majúscules) sinó de cultures (en minúscules i sobretot en plural) que era el que finalment podríem identificar, des del meu punt de vista, com els sabers (també en minúscules i, sobretot, també en plural).

Aquesta accepció que jo he portat al títol de l'article es per a mi un dels teixits que en resulten de la conferència.

Justament, l'educació (les educacions —també en minúscules i sobretot també en plural—) hauria tingut al llarg de la història i —i aquest es per a mi un dels missatges més reiterats i importants de la Conferència— hauria de tornar a tenir com objectiu fonamental la transmissió, l'avaluació i la conformació de les cultures, passant de la informació al coneixement, i del coneixement al saber, als sabers.

Durant una gran part del nostre segle l'educació (sobretot en el context occidental) hauria derivat molt més cap a la capacitació o qualificació per fer quelcom, és a dir, cap a la professionalització.

És imperatiu, com a mínim, reinstaurar un nou equilibri, on els sabers confiurin, sobretot, els homes lliures que aprenen a viure amb ells mateixos i amb els altres en pau.

## **Els «per a què» o «els desenvolupaments»**

Els citats informes «Delors» i «Cuéllar» tenen nombrosos, notables i importants punts en comú.

Un d'ells és que ambdós es posicionen a favor d'entendre el desenvolupament com a desenvolupament humà sostenible d'acord amb les ja conegudes definicions que es troben, entre altres llocs, al propi informe Bruntland de 1983, al Programa 21 de la Cimera de Rio i als Informes anuals sobre el Desenvolupament Humà del PNUD (Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament).

Ambdós informes defugen l'habitual i tan sentida i repetida assimilació entre desenvolupament i creixement econòmic; no puc dir —ja m'agradaria— que fins i tot els contraposen però, com a mínim, no els identifiquen en absolut i quan parlen de desenvolupament ho fan clarament en els sentits del paràgraf anterior i dels del apartat anterior.

Entre moltes altres coses, aquests desenvolupaments també són en minúscules, i també sobretot en plural, i s'assimilen llavors, clarament, al desenvolupament de les cultures, dels sabers, dels sers, ... dels éssers humans lliures...

Per tant ja sabem què cal mobilitzar i per a què.

Aquest punt té, òbviament, fortes implicacions sobre els objectius, les missions, les pertinences de l'Educació Superior.

Entre moltes altres la de no educar, com a mínim únicament, un ser humà només útil al mercat econòmic i, per tant, subjecte passiu d'aquesta educació, llavors utilitarista i mercantilista, de la qual en resta al servei, sinó la d'educar a l'ésser com a tal i com a centre actiu del desenvolupament; perquè tal com predica l'informe «Delors», l'home aprengui a conèixer, a fer, a viure junts, a viure amb els altres, i jo afegiria, a viure amb la natura i a viure amb el futur des del passat.

## **Els «contextos» o les «globalitzacions» —la «fi de les certeses»—**

L'anàlisi del context va ésser i continuarà sent, ho és sempre, capdal en els moments presents.

En una època de grans canvis (grans crisis) aquesta anàlisi és, lògicament, controvertida i presenta una rica i interessant dialèctica entre ombres i llums o llums i ombres.

També en aquest punt els informes citats coincideixen: la globalització és el nou context.

I aquí jo tan sols hi vull posar l'èmfasi en la frase literal meva: «és el nou context»; des del meu punt de vista no es tracta de veure si és bona o dolenta, perillosa o no, aturable o inaturable...; està aquí, és un context, no un substantiu ni un qualificatiu, i presenta totes, i més, les antítesis anteriors.

Això no vol dir que no hàgim de tenir molt presents les ombres, els perills, però la meua disposició serà sempre més aviat buscar a la realitat les oportunitats, les llums, els reptes nous o vells que ens pugui permetre assolir.

—*Ombres, perills*: predominantment econòmica; sense, de moment, «visibilitat» (no les veiem per en lloc encara) de les imprescindibles institucions polítiques mundials de bens comuns, garants dels mateixos; homogeneïtzant culturalment i ideològicament; de to unidireccional i occidental; del consum;...

—*Llums, oportunitats*: internalització (extensió) de la mobilitat de les persones i de les idees; revitalització de les ideologies cosmopolites i mundialistes; fre als fonamentalismes de tot tipus (encara que d'entrada els estigui exacerbant); camí cap una societat pluricultural, plurilingüística,...

He guionat el títol d'aquest apartat amb una altra característica del context que ens toca viure: «la fi de les certeses».

L'erudita intervenció d'un acadèmic caribeny, el Prof. Rex Nettleford, que presidia el debat mencionat i una cita de l'informe «Cuéllar» em donen més i més arguments a favor del meu optimisme de les llums sobre les ombres.

Els nous coneixements científics relativistes, quàntics, biològics, ecològics, cosmològics,... suposen la fi ideològica dels determinismes, els cartesianismes, els nacionalismes excoents, és a dir, de la lògica binària (bo-dolent, jo-l'altre, blanc-negre...) escolàstica occidental. La incertesa i la complexitat..., la resposta «airosa» del medi ambient a l'activitat humana desenfrenada (que la nova física, la nova biologia, la nova economia ecològica ens han fet entendre), apropen les cultures occidentals a les orientals i indígenes (hem d'aprendre tant de tantes cultures indígenes sobre com conviure amb la natura!), on jo sóc jo, l'altre i tot el demés, inclosos, no com agents exògens sinó endògens: esperit, intel·lecte, natura,...

Aquesta oxigenant «fi de les certeses» combinada amb les possibilitats que les noves tecnologies de la comunicació i de la informació (més cultures, més sabers) obren a la intercomunicabilitat i a la mobilitat a tots els nivells dels éssers humans, de les idees, dels coneixements, dels sabers, fan que, per a mi, la victòria dels valors, de la nova ètica global o mundial —que tant l'informe «Delors» com «Cuéllar» reclamen—, de l'equitat en la distribució, no de les riqueses artificials sinó de les necessàries, per al benestar present i futur dels éssers humans, sigui possible en front a la victòria actual del mercat de consum, estratificador dels homes i malversador de la natura.

En altres paraules, la conferència «ha parlat» de la imperiosa necessitat de la revolució dels sabers per assistir a aquesta victòria que possibilitarà l'educació de l'aldea global.

Òbviament aquests darrers punts, el de les possibles llums que poden comportar l'evolució de les TIC (les tecnologies de la informació i de la comunicació),

també tenen les seves ombres, com molt bé van exclamar moltes veus a la conferència: unes TIC només en mans i al servei del mercat provocarien, inevitablement, una més gran estratificació mundial; moltes veus del Sud es manifestaran en pro de xarxes de col·laboració i treball conjunt Sud-Sud com, des del meu punt de vista, tendència més defensiva que altra cosa, davant d'aquests nous contextos i eines, que el Sud veu molt més, de moment, com a una nova forma i possibilitat de colonització.

Efectivament, el perill hi és i és molt important; aquí la clau està en que el Nord sigui capaç, realment, de posar a la disposició del món unes TIC realment *full-duplex*. Les universitats hi tenim una responsabilitat manifesta. Tecnològicament és absolutament possible.

## **Els «com» a les universitats**

I dic a les universitats perquè estic pensant i escrivint en el context que ho faig; no perquè siguin, ni molt menys, els únics «com».

Amb universitats que ja no es deuen només a les seves societats locals sinó, en el nou context, a la societat mundial, recuperant així fins i tot la seva substantivitat originària.

Amb universitats que en un món pluricultural, pluriètnic, plurilingüístic,... opten per la pluri-multi-inter-transdisciplinarietat. D'això, però, en parlaré després encara que d'entrada en provoqui el somriure satisfet, amb perdó, després de tantes ironies que he rebut per haver utilitzat aquest «terme», fa tres anys, a la clausura del congrés «Tecnologia, Desenvolupament Sostenible i Desequilibris».

Amb universitats que entre altres coses ja no són ni molt menys els dipositaris principals dels coneixements, que no s'aïllen sinó que col·laboren, cooperen, treballen multidireccionalment, proactivament, amb altres universitats, amb la societat (les societats —el món del treball, de les institucions, de les ONG,...—), dia a dia, colze a colze, per aquest món més equitatiu, només en el resultat de la distribució de les riqueses i oportunitats necessàries, i més divers i plural i lliure en tots els altres imaginables.

No m'estenc en aquest punt, ara i aquí, perquè ja ho faig en el document presentat a la conferència com a participant.

## **Multidisciplinarietat**

He deixat pel final una altra reflexió personal sobre un dels jo diria encara confosos temes dels nous paradigmes, dels quals la conferència vol ser punt de partida.

Crec que aquí, sovint, confonem encara entre si: necessitats, medis, finalitats.

Sense tenir, per a mi, cap sentit com a fi, la multidisciplinarietat és un medi que esdevé absolutament necessari.

No podem fer la mobilització dels sabers sense la imprescindible complicitat de les diferents disciplines, coneixements, sabers.

Per això cal aprendre també a, sobretot, treballar multi i inter disciplinàriament; i aquí poso molt més l'èmfasi a treballar que a aprendre multi o pluri disciplinàriament que potser és l'accent bàsic que, de moment, posa la Conferència.

Tot i estar d'acord amb un aprenentatge bàsic i comú de molta més base pluridisciplinar, aquest hauria de tenir com a objectiu, no tant la formació multidisciplinària en si mateixa, sinó la formació per al treball, el projecte, la realització conjunta i comuna des de i entre les diferents disciplines.

Aquest és el repte: el grup pluri-multi-...-transdisciplinar, no el retorn impossible, quan la informació disponible creix exponencialment, a l'home del renaixement.

I això a l'hora és possible i necessari, i no només en el sentit disciplinar, sinó en el cultural, en l'ètnic, ... és a dir, és un altre paradigma del principi que hauria de regir el segle XXI: la *cooperació* internacional per al desenvolupament humà sostenible.